

УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЧНА МУЗИКА У ПОШУКАХ СУЧАСНОСТІ

*(оглядова довідка за матеріалами преси,
неопублікованими документами та Інтернету 2014–2015 рр.)*

«Музика – це не щось зовнішнє стосовно життя. Це і є життя», – говорив філософ А. Шопенгауер. І дійсно, саме українське музичне мистецтво знаходиться у авангарді вітчизняних культурно-мистецьких процесів, відіграє помітну роль у збереженні національної самобутності, формуванні духовних та естетичних цінностей суспільства.

На теренах України жили і творили такі славетні українські композитори, як М. Березовський, Д. Бортнянський, А. Ведель, М. Лисенко, М. Леонтович, Я. Степовий, К. Стеценко, Б. Лятошинський, Л. Ревуцький, а пізніше – А. Штогаренко, К. Данькевич. Ці композитори вивели українську професійну музику на світовий рівень симфонізму, на новий рівень музичного мислення і були творцями сучасної національної композиторської школи. Їхніми послідовниками стали Є. Станкович, Л. Дичко, В. Сильвестров, М. Скорик, І. Карабиць, О. Кива, О. Костін і, звичайно, композитори нової генерації, серед яких Г. Гаврилець, І. Щербаков, В. Рунчак та багато інших. Цей список можна було б продовжувати і продовжувати. Але навіть з такого далеко не повного переліку прізвищ українських композиторів видно, яку яскраву і вагому частку вносить українська національна академічна музика у світову скарбницю музичного мистецтва.

Особливий інтерес становить музичне сьогодення України. Як і всі види мистецтв, музика пережила травми ХХ ст.: війни, геноциди, тоталітарні режими, голод і тому подібне. В засадничих питаннях (чим має бути мистецтво, що таке естетичні категорії) вона зреагувала так, як реагували в образотворчому мистецтві чи кіно. Зміни, які були специфічними для музики, – це переверот у підходах до композиції, ролі мелодії, гармонії, ритму [1].

Водночас музикознавці констатують, що поєднання слів «сучасна класична музика» в Україні багатьом нічого не скаже. Адже така музика – свого роду виклик, експеримент, на який вітчизняні виконавці часто не наважуються [1].

У пресі наголошують, що нова музика практично не звучить на радіо чи телебаченні. Прослуховування нових опусів у концертах можуть вибивати з зони слухового комфорту. Звукові образи нової музики – деколи екстремальні. Відчуття потоків можуть раптово змінюватися. Це розвідка в області естетики, розрив шаблонів сприйняття і зміна словника музичної мови. Жанровий і технічний експеримент. Саме тому майданчиком для нової музики стали деякі вітчизняні музичні фестивалі [2].

Так, найзначнішим форумом сучасної академічної музики називають музикознавці широко знаний в Україні і світі Міжнародний фестиваль «Музичні прем'єри сезону». Його ініціатор – Київська організація Національної спілки композиторів; проведенню заходів сприяють Міністерство культури України, Департамент культури Київської міської державної адміністрації, численні державні та громадські організації і установи. Цього року ювілейний XXV Міжнародний фестиваль «Музичні прем'єри сезону» проводився у рамках «Дня Києва» і, незважаючи на дуже непросту ситуацію у державі, було докладено максимальних зусиль, щоб створити належні умови для презентації кращих досягнень композиторів Києва, інших міст України та зарубіжних гостей. З 24 травня по 1 червня на різних концертних майданчиках української столиці відбулося 4 симфонічних, 7 хорових, 6 камерних концертів. Кияни та гості столиці мали змогу відвідати концерт переможців VI Київського міського конкурсу «Українські композитори – дітям», концерти-презентації музичних видань, концерт творів композиторів-студентів та інші імпрези.

Цьогорічний фестиваль пропонував й такі неординарні заходи, як ювілейний концерт-марафон електроакустичної музики до 10-річчя проекту EM-VISIA, два концерти-презентації – видання «Композитор в зеркале современности» (у двох томах) музикознавця Г. Луніної і видання «Спектри нової музики в Україні», яке містить твори для скрипки та фортепіано учасників стипендії *Gaude Polonia*; монографічний концерт-портрет «Композитор Володимир Рунчак» Хору імені В'ячеслава Палкіна Харківської обласної філармонії.

Три із чотирьох симфонічних концертів фестивалю були плановими філармонічними заходами та презентували ряд прем'єрних виконань творів українських майстрів. Це Концерт для альту з оркестром М. Скорика (солістка В. Пришляк, Україна – Швейцарія) та Симфонія № 8 В. Сильвестрова (у виконанні Національного заслуженого академічного симфонічного оркестру України). Також Заслужений академічний симфонічний оркестр Національної радіокомпанії України, Академічний хор ім. Платона Майбороди Національної радіокомпанії України, дует «Правиця» й ряд солістів винесли на суд публіки виконання низки творів молодих авторів В. Гаврик, В. Антонюка, О. Родіна, І. Небесного й одного з патріархів сучасної української музики Л. Колодуба.

У рамках четвертого концерту симфонічної музики, що відбувався у переддень «Дня Києва» (30 травня) Національний заслужений академічний симфонічний оркестр України та Національна заслужена академічна хорова капела України «ДУМКА» виконали твори Б. Фроляк (Симфонія-реквієм для мішаного хору, солістів та симфонічного оркестру на вірші Т. Шевченка), І. Щербакова (Патріотична пісня, або Unanswered “Warum?”), Л. Кайзера із США («Ерос») та композитора з Польщі Т. Опалка (Симфонія № 2 «Emerge»). Усі твори прозвучали в Києві уперше, хоч три останні вже отримали схвальну оцінку слухачів. Показово, що цей концерт організовано за підтримки польських партнерів – фундації Pro Musica Viva, Інституту Адама Міцкевича та об'єднання ZAiKS. Також польська композиторка Лідія Зелінська (Познань) була гостем цьогорічного фестивалю та брала участь у концерті-марафоні електроакустичної музики EM-VISIA, де прозвучали також твори А. Загайкевич (Україна), М. Фрідман (Польща), Джіно Фавотті (Франція), Панайотіса Кокораса (Греція/США), О. Ретинського (Україна/Австрія) та Ujif_notfound [UN2114] (Росія/Україна). Ця імпреза відбувалася в концертному залі Національної спілки архітекторів України за підтримки Польського інституту в Києві, Концертної агенції УХО, Асоціації електроакустичної музики при Національній спілці композиторів України.

Насиченими були також програми камерних концертів. Так, увагу публіки привернуло виконання інструментальних творів В. Кирейка, М. Шуха, А. Леонової, В. Атаманчука та С. Ярунського; «Квінтету пам'яті Бориса Лятошинського» В. Сильвестрова та «Музики для скрипки, альту, віолончелі і фортепіано» Є. Станковича, камерних композицій В. Шумейка, В. Пилипчака, В. Степурка, П. Колпакова, С. Крутикова, В. Губи та І. Тараненка. Резонансним стало й виконання Камерним хором «Київ» у Свято-Михайлівському Золотоверхому Соборі хорового циклу В. Польової «Світлі піснеспіви. Посвята Небесній сотні». А у день завершення фестивалю Академічний камерний хор «Хрещатик» представив програму з творів студентів-композиторів Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського [3].

Значну увагу сучасним музичним тенденціям приділяють й учасники Міжнародного фестивалю «Київ Музик Фест», який проводить Національна спілка композиторів України за підтримки Міністерства культури України, численних іноземних представництв, фондів і амбасад, а також державних, громадських, духовних та інших установ. Не став тут винятком й ХХVI фестиваль 2015 року.

Упродовж дев'яти днів меломани почули п'ять симфонічних концертів, три хорові, 11 камерних (чотири з участю камерних оркестрів), п'ять ансамблевих і дві фортепіанні імпрези, рок-концерт (уперше в історії фестивалю), вечір естрадно-джазових композицій, ф'южн-проект «Музика

української землі» тощо. Також у рамках заходу було представлено «Українську музичну газету» в оновленому форматі й музальманах «Октава».

На фестивалі сучасну музику представляли 15 країн світу. Пролунали близько 180 творів 106 композиторів, зокрема й 80 українських із різних куточків нашої держави, включно з Кримом, Донецьким і Луганським регіонами. Уперше гостем фестивалю став Полтавський симфонічний оркестр. Одна з найбільш резонансних програм заходу так і звалася – «Музична мапа України» як символ нашої нерозривної єдності. Цікаво, що переважна більшість опусів (понад 110) – прем'єри (світові та українські). Це, зокрема, твори М. Скорика, В. Сильвестрова, Л. Дичко, В. Степурка, Ю. Іщенко, К. Цепколенко, С. Пілютикова, І. Тараненка та інших відомих композиторів.

Програма форуму містила як уже традиційні багаторічні рубрики, зокрема «Музичні діалоги» (цьогоріч це: Україна – Іспанія, Україна – Канада, Україна – Швейцарія, Україна – Польща), «Київська камерата» запрошує» (з імпрезами «Посвята Борису Лятошинському», до 120-річчя від дня народження композитора-класика, й уже згаданою «Музичною мапою України»), «Музичні зустрічі в Будинку звукозапису» (тут було представлено цикл обробок та аранжувань пісень А. Кос-Анатольського й М. Скорика), «Українське ретро» В. Степурка й етно-джазові імпровізації «Про що проспівав вітер» О. Леонової; так і зовсім нові креативні проекти. Серед них, насамперед, вирізнявся «Важкий синдром» – концерт-представлення рок-альбому С. Пілютикова і С. Зажитька та ексклюзивний проект «Одна хвилина реклами» ансамблю «Рикошет», де лунали спеціально написані авторами короткі твори-реклами певних товарів, предметів, явищ.

2015 року форум продемонстрував значне розширення жанрових і тематичних горизонтів: від духовної музики (хоровий концерт у Михайлівському Золотоверхому соборі), класики, серйозних, змістовно глибоких творів до сучасних наймодерновіших опусів, а також естрадних, рок-, джаз-, ф'южн-композицій [4].

У пресі підкреслювалося, що захід став для України втіленням нової плідної музичної концепції. У всьому світі сучасна музика живе, як правило, в «периферійних» концертних залах, розрахованих на невелику кількість шанувальників. Виконання її на великих столичних сценах – швидше виняток, ніж правило. Тож, втілення такого амбітного проекту засвідчило виняткові успіхи нашої держави у музичній сфері [5].

2015 р. проводився і II Фестиваль альтернативної, неформатної та експериментальної музики «16+». Протягом трьох днів у арт-дворіку на столичній вулиці Іллінській, 16, виступили близько 60 музичних колективів – від київських композиторів академічного авангарду А. Загайкевич, М. Шалигіна та О. Ретинського до різнокаліберних рок-груп. Жодних зірок,

лише чисте самовираження. Доволі непристосований для концертів простір перетворився на справжній заповідник нестандартного мистецтва: заклик «приходьте – буде дивно» знайшов цілком гідне втілення. Вершиною заходу стала панк-опера «Трояндовий бутон».

Панк-опера – визначення, яке звучить як оксюморон. З одного боку – анархічний, брутальний стиль, якому трохи більше 40 років, з другого – класичний сценічний жанр з удесятеро давнішим спадком. Тим не менше, таке поєднання можливе, адже панк, за великим рахунком, – не так музика, як певна позиція, певний спосіб дражнити реальність. Панк може вкладатися в невротичне рок-н-рольне русло або звучати в ритмах легковажного диско чи приймати форму цілого спектаклю – в будь-якому вигляді його хуліганська енергія розпізнається одразу.

Задум опери у київського дуету «Хамерман Знищує Віруси» з'явився ще п'ять років тому. Фестиваль спонукав втілити нарешті це в повноцінний проект. За основу взяли біблійний міф про Каїна та Авеля. Зробили його травестію. Залучили цілий склад виконавців, навіть справжніх оперних співаків.

«Трояндовий бутон» – це дійсно опера – з аріями, речитативами, дуетами, хорами, і це дійсно панк – з диким канканом у фіналі. Загалом – постановку було зроблено в цілком бароковому дусі, який у свою чергу для України є сталою мистецькою традицією. Представники преси підкреслювали, що такого на київській альтернативній сцені вони ще не бачили [6].

Окрім столиці, певну увагу на розвиток сучасної музики звертають й у регіонах України. Так, вже більше двадцяти років в Одесі проводять Міжнародний фестиваль сучасного мистецтва «Два дні і дві ночі нової музики». Туди на 48 годин музичного марафону щорічно злітаються музиканти з різних країн світу. За 21 рік фестиваль виховав свого глядача. Зала Одеської філармонії має 1200 місць, і у 2015 році вона вся була заповнена.

Фестиваль дозволяє у стислому, концентрованому вигляді презентувати публіці величезну кількість найрізноманітнішої музики зі світу та України. «Це боротьба за сучасність – проти відсталості і консерватизму, – стверджує засновник і артистичний директор «Два дні і дві ночі» – заслужений діяч мистецтв України К. Цепколенко. – Ті люди, які до нас працювали на фронті сучасного мистецтва: музиканти, художники, поети, – безумовно, випереджали свій час. Вони робили крок уперед, щоб у ньому залишитись. Іноді минали роки, аби їх музика звучала знову. Та ж ситуація була і з Моцартом, і з Бетховеном, і з Бахом, якого взагалі забули майже на 150 років!».

На думку К. Цепколенко, нове мистецтво – розвиває і допомагає буквально витягувати кожну країну з економічної та політичної кризи. Це підтверджує досвід багатьох країн Європи. Тому розвиток нової музики в українській культурі – це крок у майбутнє. Фестиваль «2Д2Н» виник як жива

модель взаємообміну та культурної інтеграції – кожен іноземний колектив виконує один-два українських твори, які потім залишаються в репертуарі. Нова музика не виникла «з нічого». Вона створена на традиціях української та європейської культури. Тож, необхідно знати, вивчати і сучасне мистецтво. Тільки тоді можна долучитися до світової класичної культури.

Але, – як підкреслює К. Цепколенко, – термін «композитор-сучасник» не означає автоматично – «новатор». Буває, що твори, написані сьогодні, абсолютно не є відповідними критеріям «нової музики». Проте їх також включають до програми фестивалю. Визначення «нова музика» існувало і у XVIII, і XIX, і в XX сторіччі. Фактично це сучасна музика. У 2015 році «2Д2Н» запропонував твори з 25 країн світу. Звучали всі напрямки XX ст., і додекафонія, пуантилізм включно. Крім того, було поєднання музики з медіа, електронікою, перформенсом, театралізацією. Конгломерат «відмінностей» – і стильових та жанрових – ось що визначає зараз «нову музику» [2].

Важливою тенденцією часу у музичній галузі є пошук нових підходів до виконання класичної музики, прагнення зробити академічний концерт більш доступним та привабливим для широкої публіки.

У цю тенденцію, зокрема, органічно вписався Фестиваль оркестрової музики «Літні музичні промені» у Колонному залі ім. М. Лисенка Національної філармонії України. Організатори вирішили ефективно використовувати літній час, а кияни та гості столиці відтепер мають можливість і в серпні відвідувати філармонійні концерти.

Під час фестивалю «Літні музичні промені» пропонувалася програма з класичних творів, що переважно широковідомі слухачам. У нинішньому сезоні можна було послухати музику з відомих кінофільмів у виконанні Національного академічного духового оркестру України. Крім духового та симфонічного оркестрів, організатори представили Національний ансамбль солістів «Київська камерата» та Київський камерний оркестр. Більш ніж зазвичай на фестивалі було солістів – це народні артисти України В. Лук'янець та О. Василенко, заслужені артисти України Т. Ходакова, А. Остапенко (гітара), лауреати міжнародних конкурсів А. Тучапець (альт), Д. Таванець (фортепіано), А. Полуденний (віолончель), Д. Довбиш (саксофон) та ін.

Спробу поєднати виконання класичної та сучасної української музики зробили у концерті «Оспівана мрія», що проходив на фестивалі у рамках міжнародного циклу концертів «Елітні вечори камерної музики Євгенії Басалаєвої».

Перша частина концерту була присвячена М. Вербицькому, який започаткував традиційну галицьку музичну школу. Особливо урочисто звучали у виконанні хору «Благовість» твори композитора «Отче наш» та «Ангел вопіяше». Також під час першої дії у виконанні Є. Басалаєвої (фортепіано)

прозвучали твори М. Лисенка, Г. Саська, В. Косенка та М. Колесси про вічність і про час, про те, як важливо залишити свій слід на землі. А в другому відділенні Є. Басалаєва разом із камерним Київським ансамблем «Контрасти Київ-класик» виконала твори сучасних українських композиторів В. Філіпенка і Б. Працюк та американського композитора Дж. Гершвіна, який мав українські корені.

Мистецтвознавці наголошували, що фестиваль «Літні музичні промені» вкотре довів високий рівень українського академічного музичного мистецтва. А наші оркестри можуть гідно представити Україну в будь-якій концертній залі світу [7].

Фестиваль української класичної музики «Смальта» відбувся на території Національного заповідника «Софія Київська» 5 та 6 вересня 2015 року. Метою мистецького заходу було ознайомлення широкого загалу з музичними здобутками українських композиторів XVII–XX століть, наближення музичного мистецтва минулого до кожного українця. Програма фестивалю містила концерти просто неба, танцювальні виступи, цікаві лекції з історії музики для дітей та дорослих, виставку старовинних музичних інструментів, творчі майстер-класи від народних майстрів. Протягом 2 днів для шанувальників класики, киян і гостей міста у виконанні відомих музичних колективів звучали твори Д. Бортнянського, М. Леонтовича, М. Лисенка, К. Стеценка, С. Людкевича, Р. Глієра, М. Вербицького, М. Скорика тощо. Серед учасників фестивалю були муніципальна чоловіча капела ім. Л. Ревуцького, Академічний камерний хор «Хрещатик», камерний хор Київського інституту музики ім. Р. Глієра, оркестр народних інструментів «Святограй», музичні колективи з Черкас. На території Національного заповідника був створений якісно новий, сучасний фестивальний майданчик для сімейних вікендів, творчості та знайомства з мистецтвом музики та співів. Для дитячого відпочинку облаштували велику інтерактивну зону, працювала виставка живопису просто неба, проходили цікаві та корисні творчі майстер-класи.

Організатори «Смальти» – Національний заповідник «Софія Київська» та громадська організація «Міжнародний соціально-культурний проект «Джойфест», що започаткували у Києві європейську традицію проведення музичних фестивалів, обіцяють проводити фестиваль щороку та вже у 2016-му зробити захід міжнародним [8].

Відвідувачів на фестивалі було небагато, але ті, хто спеціально чи випадково потрапили на подію, залишились задоволені. Коментуючи підсумки мистецької події, художній керівник Муніципальної чоловічої капели імені Л. Ревуцького, заслужений діяч мистецтв України В. Курач підкреслював: «Будь-який фестиваль української класичної музики нам потрібний. Тут ми співали Стеценка, Леонтовича, Бортнянського. Це – українська класика. От

Росія вважає, що Бортнянський їхній, а він – з Глухова. Росія вважає, що Ведель – їхній, а він – з Глухова. Росія вважає, що Березовський їхній, а він – з Глухова. Спадщини, яку має Україна, не має ніхто».

А голова громадської спілки «Опікунська рада заповідника „Софія Київська”» Федір Зернецький наголошував: «Такі фестивалі, як «Смальта», проходять по всьому світу... Як нації нам зараз потрібна самоідентифікація. Щоб ми не тільки вдягали вишиванки, а й знали свої пісні, зокрема, класичні. Бо це – культура, прописана у століттях. Із цим наша держава почуватиметься рівною існуючим європейським культурам» [9].

Здавалося б, що музичними фестивалями під відкритим небом мало кого здивуєш. Але це абсолютно не так, коли йдеться про живе виконання класичної музики. За рідкісним винятком звучання класичних музичних творів та й ще у виконанні лауреатів низки світових престижних музичних конкурсів є прерогативою філармонічних або консерваторських залів. Відвідування останніх було і лишається елітарним видом проведення вільного часу, яке потребує і певного психологічного налаштування, і певних знань. Це дещо **відчужує** широку аудиторію від музичної класики, для якої останні здебільшого звучить у записах, поступаючись місцем популярнішим і ліберальнішим у плані поведінки під час слухання музики її різновидам. Але класична музика потребує широкої аудиторії, а та – класичної музики.

Це повною мірою підтвердив Міжнародний фестиваль «Музика Фредеріка Шопена під відкритим небом», який вже вдруге поспіль відбувався у другі вихідні червня у замку-музеї Радомисль на Житомирщині. Захід став знаковою та унікальною для культурного життя України подією, до організації якої долучилася як українська сторона, так і польська в особі посла Генріка Литвина та Польського інституту. Протягом двох днів на території ландшафтного парку комплексу лунали твори великого композитора у виконанні найкращих шопеністів України та світу. Основна шестигодинна музична програма виконувалась на імпровізованій сцені, розташованій просто неба на Острові Коханя.

«Планерні концерти – це досить цікаво. Принаймні, я не знаю іншого фестивалю в Україні, де б отак збиралися музиканти і публіка на відкритому повітрі, і виконували класичну музику. Це фактично єдиний фестиваль музики Шопена в Україні. Таку подію варто було зробити, оскільки Шопен – композитор абсолютно унікальний, відомий на увесь світ», – підкреслила О. Бабій з Польського інституту в Україні. Цьогорічний фестиваль мав два гасла: традиційне «За нашу і вашу свободу!» та «Люди допомагають людям», бо усі кошти, отримані від проведення концерту, буде перераховано сім'ям, що втратили годувальника під час Революції Гідності або військового конфлікту на сході України [10].

«Класична музика – це вічна музика, яка пройшла випробування століттями, і яка гармонізує. Інша музика є тимчасовою, модною. Дуже важливо, аби молодь, діти, які сьогодні навряд чи попадуть з батьками у філармонію, могли на галявинці, бігаючи або ступаючи босими ногами по траві, послухати музику Шопена, й інші класичні твори, які, я сподіваюся, можна згодом буде послухати в Радомислі», – підкреслила одна з організаторів фестивалю, засновниця замку-музею Радомисль О. Богомолець.

Оскільки фестиваль ще дуже молодий, відбувався тільки вдруге, організатори ретельно поставилися до питання залучення публіки на подію. «Знаєте, мені подеколи здається, що українці не надто хочуть вболівати за своїх музикантів. А вони ж так само, як спортсмени, формують міжнародний імідж України. До того ж, до філармонії ходять для того, аби оцінити і покритикувати виконавську майстерність того чи іншого музиканта, а не задля естетичної насолоди», – розповідала одна з відвідувачок фестивалю, яка разом із родиною приїхала на концерт.

Можливість вільно доторкнутися до живої музики поза стінами музичних академічних установ – це одна із сучасних, цілком європейських практик, які варто розвивати і запозичувати. Живе звучання Ф. Шопена, Й. Гайдна, Й.-С. Баха, А. Вівальді тощо свідчить про високий культурний рівень суспільства, оскільки стає невід’ємною частиною життя середньостатистичного громадянина. Це важливо ще й тому, що саме він спрямовує подальший хід розвитку країни і суспільства своїми смаками, потребами, ідеями. Фестиваль «Музика Ф. Шопена під відкритим небом» – це один з перших культурних кроків до свободи і права обирати. Сподіватимемось, – зазначали у пресі, – що фестивалі класичної музики під відкритим небом стануть частиною притаманної українцям культури проведення вільного часу [10].

Дуже частим в останній час стало поєднання оперної та філармонійної музики; виконання оперних творів силами філармонії, або симфонічної музики на оперній сцені. Так, з нагоди Дня Незалежності України на Співочому полі в Києві просто неба було представлено театралізоване ландшафтне дійство за мотивами опери С. Гулака-Артемовського «Запорожець за Дунаєм». У масштабному мистецькому проекті Запорізької обласної філармонії було задіяно понад 150 виконавців, зокрема козацький ансамбль пісні і танцю «Запорожці», симфонічний оркестр, вихованці школи Всеукраїнської федерації «Спас».

«Ми прагнули показати зв’язок історичних подій із сьогоднішнім днем, – прокоментував постановку головний режисер А. Галімон. – Сьогодні слово в устах наших діячів мистецтв стає реальною зброєю».

Вистава зібрала на Співочому полі справжній аншлаг, а коли артисти виконували «Молитву за Україну», всі глядачі встали і підспівували хору.

Неповторність проекту полягала в поєднанні музичного матеріалу опери із сучасними вимогами до видовищних постановок і оригінальними технічними рішеннями.

«У канву класичної опери ми ввели додаткові сюжетні сцени – традиційні для нашого Запорізького краю козацьке віче на Хортиці і народний весільний обряд», – розповіла художній керівник козацького ансамблю пісні і танцю «Запорожці» Л. Грінь.

Цікава постановка, професійне виконання, чудові ландшафтні декорації подарували киянам і гостям столиці незабутні враження, занурили в атмосферу козацької доби.

«Представляти край у столиці – для нас велика честь, – сказала керівник проекту – генеральний директор Запорізької обласної державної філармонії заслужений працівник культури України І. Конарева. – За найскромнішими підрахунками, на виставу зібралися понад 2 тисячі глядачів». Захід відбувся за підтримки Міністерства культури України та Київської державної адміністрації [11].

Одеський національний академічний театр опери та балету у вересні 2015 року влаштував декаду класичної музики. Захід мав назву – Фестиваль мистецтв «Оksamитовий сезон в Одеській опері» та передбачав поєднання різних форм, жанрів, стилів і напрямків музичного мистецтва: від класичних опери й балету – до популярних кінохітів, від музики бароко – до сучасності, від легендарних творів – до останніх музичних прем'єр. Зокрема, звучала музика Б. Лятошинського й О. Ківи, О. Бородіна та К. Орфа, Л. Мінкуса, П. Чайковського та Ж. Бізе, композиторів епохи бароко і треки до блокбастерів. «Оksamитовий сезон в Одеській опері» проводили знані музиканти, серед яких солістка Національної опери України А. Швачка, диригент О. Линів (Україна – Німеччина), контртенор Ю. Міненко (Україна), артисти Одеського національного театру опери та балету тощо.

Кожен день фесту було присвячено окремій події – чи то постановці твору світової класики (як-то «Кармен» Ж. Бізе, «Князь Ігор» О. Бородіна, «Дон Кіхот» Л. Мінкуса, «Вій» В. Губаренка, «Лебедине озеро» П. Чайковського), чи сольному концерту (як «Елізіум Орфея» Ю. Міненка), чи різним тематичним концертам («Чари української лірики» – твори Станковича, М. Скорика, О. Ківи; «Золотий вінок Бориса Лятошинського» – до 120-річчя від дня народження композитора; «Музичні хіти світового кіно» – концерт улюблених музичних творів міжнародного кінематографа) [12].

Показово, що саме на сцені Одеської опери проходив і унікальний проект «Битва Оркестрів», створений навесні цього року. Першими у музичному двобої зустрілися оркестри з Одеси (симфонічний оркестр «Hardy Orchestra») та Харкова (молодіжний академічний симфонічний оркестр

«Віртуози Слобожанщини»). У серпні до цього масштабного творчого задуму приєднався оркестр зі Львова – академічний молодіжний симфонічний оркестр «INSO-Львів». Водночас організатори «Битви» ведуть переговори із оркестрами з Дніпропетровська, Києва, Полтави, Миколаєва, Івано-Франківська та Запоріжжя. Завершиться перший сезон «Битви Оркестрів» наприкінці 2015-го – на початку 2016-го. Колектив, який зуміє вибороти перше місце, отримає грошовий приз у розмірі 100 тисяч гривень. Музичний поєдинок проходить у трьох тематичних блоках: «Авторські твори», «Українські народні і сучасні хіти» та «Світові суперхіти».

«Україна багата талантами, у тому числі й симфонічними оркестрами, – підкреслив С. Андреев, продюсер проекту «Битва Оркестрів». – От у нас і виникла ідея визначити, який же з українських оркестрів – «най-най». Ще одна ціль нашого проекту – культурно-просвітницька: у глядачів такі концерти виховують смак, а музикантам дають змогу покращити свій професійний рівень і креативність. Плануємо проводити також дружні музичні поєдинки з оркестрами із країн Європи. Тому це ще й розширення кордонів і нові можливості» [13].

Різні музичні фестивалі та концертні заходи поступово привчають слухачів до нової академічної музики та до сучасних форм виконання класики. Цьому ж сприяють і деякі цікаві проекти, організовані в останні роки. Так, до експериментів у галузі класичної музики долучився Національний портал академічної музики Music-Review Ukraine. Наприкінці 2014 року у столичному Будинку вчених стартував проект «Нова філармонія». Його родзинка – інноваційний підхід до популяризації мистецтва класичної музики, формування музичної культури, а головне – залучення до цього молодих талантів та молодих слухачів.

Протягом усього концертного сезону організатори проекту «Нова філармонія» допомагали слухачам долучитися до розмаїття інструментів та програм – це і фортепіанні речиталі, і камерна музика, і концерти хорової музики, та навіть оркестровий формат. Серед виконавців, що брали участь у заходах проекту, – когорта відомих українських музикантів із міжнародним ім'ям: піаністи Г. Дем'янчук, Ю. Кот, Д. Онищенко, скрипалі К. Шарапов, М. Которович і Б. Півненко, численні виконавці на духових, народних та ударних інструментах, а також низка провідних колективів столиці, серед яких оркестри «Київські солісти» і «Київська камерата», камерні хор «Хрещатик» та «Київ», Національний оркестр народних інструментів та багато інших. Головну ідею заходу організатори окреслили так: «За часів незалежності України у сфері серйозної класичної музики утворився певний інформаційний вакуум між слухачем і виконавцем. І протягом останніх років ми намагаємося подолати цю ситуацію, об'єднавши поціновувачів класичної музики із кращими

потужностями музичної України та із загальнонаціональним інформаційним простором. Тому «Нова філармонія» – це, скоріше, не новаторство, а певний погляд на те, як має виглядати сьогодні класична музика та її прояв у інформаційному просторі України».

Але найголовніше, що вже у першому концертному сезоні кияни мали можливість почути виконавців і колективи з різних куточків України. А. Савка, директор Івано-Франківської філармонії, вважає такий проект важливим для об'єднання музичного простору. Ю. Круліковський, директор Фонду сприяння розвитку мистецтв, запевнив, що «Нова філармонія» – це не конкуренція Національній філармонії, а подальший і більший розвиток музичного мистецтва.

Усі заходи проекту відбувалися у столичному Будинку вчених. І хоча акустика цього приміщення не ідеальна, та Ю. Василевич, керівник Київського квартету саксофоністів, запевнив, що її насамперед творять самі музиканти. А успіх проекту залежать від аудиторії, а особливо від її потреби у високому мистецтві [14].

До пропаганди нової музики долучилася й Агенція «УХО» і її засновники Олександра Андрусик та Євген Шимальський. Хоча, мабуть, – припускають у пресі, – вони організовують концерти сучасної класики та імпровізації в Києві для себе, тому що їм це подобається і вони отримують свого роду естетичне задоволення. Водночас така діяльність виявилася напрочуд затребуваною київською публікою, а концерти, організовані «УХОм», найчастіше – збирають аншлаги. Наприклад, цикл «Архітектура голосу» – спроба дослідити вокальні практики в міському просторі. Концерти відбувалися впродовж 10 місяців, щоразу в іншому місці – часто прямо не призначеному для виконання музики (басейн, підземний перехід, вулиця, церква, тощо).

«Коли ми починали, – підкреслювали засновники агенції, – друзям було нас жаль, і вони часто ходили на концерти до нас, бо «треба підтримати, вони так стараються, б'ються». Але далі це змінилося – зали почали наповнюватися незнайомими людьми. Зараз із 400 слухачів на концерті 10–20 знають, хто їх організував. Це чудово. Так і повинно бути. У нас немає завдання принести сучасну академічну музику «в кожен дім». Немає і остаточної точки, якої хочеться досягти. Краса цієї історії в тому, що це розповідь про процес. Цікаво саме те, як цей імпульс розвивається. Почали з того, що нас двоє і ми час від часу просто хочемо слухати наживо музику, яку любимо. На наступному витку стало зрозуміло, що людей, котрі хотіли б її слухати, більше, ніж ми уявляли... Мейнстрим (переважаючий напрям у певній галузі) можна розуміти по-різному. Є музика, яка потенційно доступна багатьом людям або ж «пакується» як така. Трапляється, що дуже якісний продукт раптом стає доступний сотням мільйонів людей. І від цього він не перестає бути менш якісним... Питання

аудіокультури вирішується персонально. Ми живемо в епоху інформаційного перенавантаження, – через цей шум дуже важко прорватися. Один із побічних ефектів полягає в тому, що люди часто просто переклеюють ярлики з одного на інше, бо навіть заплутуються в самих визначеннях. Приміром, у Києві роблять фестивалі альтернативної чи навіть експериментальної музики, хоча звучить там зовсім не вона... З іншого боку, є мільйони людей, які слухають гарну музику з Youtube на колонках – і втрачають половину нот. У такій ситуації вся сучасна академічна музика ходить «у бідних родичах», адже по-справжньому її ніхто не чує. Є велика частина музики, яка повинна бути виконана тільки живо і яку треба слухати тільки так. Ще п'ять років тому людей у Києві, які виконували сучасну академічну музику, було критично мало. Два ансамблі в столиці і три – на всю Україну. Здавалося, що це в принципі нікого не цікавить, що музиканти, які спеціалізуються на високій класиці, навряд чи почнуть грати сучасну музику навіть за гроші. Зараз це дивовижним чином змінюється».

Сьогодні виконувати нову музику бажають музиканти з найкращих українських оркестрів. Хай далеко не всі вони щиро цікавляться сучасною музикою, але всі бачать у цьому можливість для професійного зростання [1].

Розвитком нових музичних тенденцій займається й Міжнародний центр сучасної музики «Новата», що є структурним підрозділом Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Метою діяльності Центру є міжнародна співпраця у галузі поширення та популяризації сучасної академічної музики та суміжних видів мистецтва; ініціювання і координація науково-дослідних програм у галузі сучасного мистецтва; сприяння сучасному академічному музичному процесу; вивчення проблем, пов'язаних із сучасною академічною музикою України та інших країн; надання допомоги молодим музикантам та музичним діячам; співпраця з українськими та закордонними музичними діячами, мистецькими закладами і міжнародними громадськими організаціями [15].

Водночас, музикознавці констатують, що в умовах стрімкого розвитку форм комунікації і засобів зв'язку, зі зміною соціокультурної та політичної ситуації, з активізацією процесів формування новітніх методів роботи з інформацією, академічна музична культура та її духовний продукт не змогли безболісно увійти в новітній ринковий інформаційно-насичений світ і зайняти там свою достойну нішу. Академічна музична культура – як класична, так і сучасна – опинилася у кризовій смузі. Шлях до виходу з цієї кризи пролягає через аналіз сучасного стану пропаганди музичного продукту і вироблення механізмів найбільш дієвого впливу на споживачів та впровадження їх у ринково-мистецький процес. Останнім часом у сучасній музикознавчій науці зростає зацікавленість характером розвитку комунікаційних процесів. Але тільки спільними зусиллями, зверненням до новітніх досягнень у галузях

менеджменту, реклами, PR, іміджології на якісно новий рівень можна вивести методи пропаганди новітніх досягнень культури, підвищити професіоналізм, а навіть і просто обізнаність у галузі організації фестивалів, концертів, прес-конференцій та багатьох інших культурних заходів. Тоді відкриються нові можливості для музично-просвітницької діяльності. Це – коло проблем, з яких після кризи можна вийти оновленими, не занепасти академічну музичну творчість, а знайти, виробити свої методи її розвитку.

Так, допомогти виховати у слухачів бажання й уміння насолоджуватися творами академічної музики можуть засоби пропаганди, яка має опікуватися питаннями формування музичної культури кожної особистості. І шлях цей бачиться у пошуках нових, неординарних форм масового прилучення до музики молодого покоління. Сьогодні у країнах Європи та США у сфері комунікативних проблем розроблено достатньо могутній апарат виховання аудиторії, і у них питання пропаганди і виховання не мають такої гостроти. Нам не слід шукати чогось несамовито оригінального, а узявши на озброєння уже напрацьовані методиками, намагатися адаптувати їх до сучасних реалій. На думку музикознавців, успішність музично-просвітницької роботи та рівень музичної вихованості нашого суспільства вимірюється не стільки кількістю лауреатів міжнародних конкурсів, скільки кількістю слухачів у концертних залах та оперних театрах – тих, хто заради академічного мистецтва знехтував телевізійним серіалом чи футбольним матчем [16].

Отже, без цього першого шабля, без позитивних зрушень у сфері музичного просвітництва неможливе успішне вирішення проблеми прилучення громадян до високого мистецтва. Вхідження України в систему ринкових відносин, суттєве розширення міжнародних зв'язків та поживлення практики культурних обмінів, зміни у міждержавних та вну-трішньо-економічних відносинах – усе це стимулює застосування нового підходу до організації різноманітних мистецьких акцій, у тому числі й у сфері музичної культури. Але у галузі музичного академічного мистецтва в Україні професіональних менеджерів, продюсерів дуже мало. У Національній музичній академії України імені П. І. Чайковського здійснюється підготовка фахівців з нової спеціалізації – «музичний менеджмент». Випускники Академії поповнять ряди кваліфікованих менеджерів, продюсерів, які плідно працюватимуть на ниві академічного музичного мистецтва. Такий спеціалізований навчальний курс читається на кафедрі історії української музики. Його мета – шляхом вивчення світового досвіду менеджменту в мистецтві виховати спеціалістів, які сприятимуть впровадженню у практику новітніх методів виховання управлінських кадрів у сфері культури. Оволодіння матеріалом такого курсу буде корисним і для композиторів, і для виконавців. Набуття продюсерських навичок, використання новітніх PR-технологій дозволить не тільки ефективно

пропагувати на світовому музичному ринку результати власної мистецької діяльності, а й сприяти оновленню, інтелектуалізації й оптимізації українського музичного ринку.

Актуальною є й необхідність розробки системи методів з найширшої пропаганди українського мистецтва за кордоном: від заохочення, матеріального стимулювання – до імперативних дій. Бо сьогодні наші колективи, хори, оркестри, солісти, виконавці до гастрольних програм надзвичайно рідко включають свій національний продукт. Важко назвати причини – чи то не вичавлений комплекс меншовартості, чи то багато важить матеріальне заохочення країни, що запрошує. Тож, слід усіляко заохочувати, спонукати солістів, творчі колективи, театральні трупи до виконання національного репертуару в гастрольних виступах і в Україні, і за її межами. Водночас слід стимулювати роботу видавництв та фірм звукозапису, скеровувати їхню діяльність на пропаганду національної культури. Потрібно

також подбати і про національну зорієнтованість роботи музичних фестивалів. Ці заходи сприятимуть створенню привабливого іміджу сучасної української музичної культури у світі [16].

І це дуже важливо у наш непростий час, бо саме сьогодні, попри всі складнощі, класична та сучасна академічна музика допомагає підняти дух віри і боротьби [17].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- 1.Малинка В. Візьми і послухай / Малинка В. // http://gazeta.dt.ua/personalities/vizmi-i-posluhay-_.html
2. Цепколенко К., Архипова А. «Два дні і дві ночі» – двадцять перша таємниця / Цепколенко К., Архипова А. // Україна молода. – 2015. – 19 трав.
3. Міжнародний фестиваль «Музичні прем'єри сезону» / Інф. // <http://composersukraine.org/index.php?id=2730>
4. Поліщук Т. «Музична мапа України» / Поліщук Т. // День. – 2015. – 23 верес.
5. Міжнародний музичний фестиваль «Київ Музик Фест» / Інф. // <http://www.karabits.com/heritage/fest/>
6. Десятерик Д. Талановитий бешкет / Десятерик Д. // День. – 2015. – 20 серп.
7. Овчаренко Е. Літо у променях музики / Овчаренко Е. // Демократ. Україна. – 2015. – 11 верес.
8. Максимова Н. На теренах старовинної Софії / Максимова Н. // Демократ. Україна. – 2015. – 11 верес.
9. Прокопенко М. Музична «Смальта» – під мурами Софії / Прокопенко М. // День. – 2015. – 8 верес.

10. Музична класика без фраків і краваток. У Радомишлі вдруге відбувся міжнародний open air фестиваль класичної музики «Музика Фредеріка Шопена під відкритим небом» / Інф. // <http://tyzhden.ua/Culture/138708>

11. Зворигіна Н. Лечу на Січ! / Зворигіна Н. // Уряд кур'єр. – 2015. – 28 серп.

12. Антоненко А. В Одесі розпочинається оксамитовий музичний сезон / Антоненко А. // День. – 2015. – 17 верес.

13. 5 серпня на сцені Одеської опери відбудеться черговий етап унікального проекту «Битва Оркестрів» Інф. // <http://www.philharmonia.lviv.ua/press/media-20150803-1056/?lang=ua>

14. Котвіцька К. Ще одна філармонія? / Котвіцька К. // Україна молода. – 2014. – 5 лист.

15. Міжнародний центр сучасної музики «Новата» / Інф. // http://zu.edu.ua/ped_kaf2_nov.html

16. Копиця М. Академічна музична культура в умовах ринку / Копиця М. // http://knmau.com.ua/naukoviy_visnik/075/pdf/09.pdf

17. Кавун О. Класична музика допомагає підняти дух віри і боротьби / Кавун О. // Голос України. – 2014. – 12 груд.

Матеріал підготував

Бурнашов І. Ю., зав. сектором
відділу наукового аналізу
і узагальнення інформації

Комп'ютерне опрацювання та редагування **І. Г. Піленко**

Підписано до друку 26.08.2015. Обл.-вид. арк. 0,75. Б/т. Зам. 91. Безплатно

Ротапринт НПБ України, Київ–1, Грушевського, 1. Тел. 278–85–12